

Förutsättningar för likvärdig grundskola

Analys av tillgängliga resurser,
resursfördelningsmodell och skolstruktur
i Alingsås kommun

Innehåll

Uppdrag och syfte	4
Rapportens utgångspunkter	4
Likvärdighetsbegreppet.....	4
Likvärdighetens tre dimensioner	5
Ledning och stimulans samt stöd och särskilt stöd.....	6
Elevhälsa	7
Legitimerad och behörig personal	8
Skolstruktur och resursfördelning.....	9
Resursfördelning	9
Likvärdiga möjligheter för alla elever.....	11
Tillgång till legitimerad och behörig personal.....	11
Förutsättningar för tillgänglig elevhälsa	12
Skolenheternas storlek och placering.....	13
Skollocalernas beskaffenhet	14
Tillgång till ändamålsenliga lokaler	14
Likvärdig utbildning åk 7-9	15
Likvärdig utbildning åk F-6.....	17
Elever ges möjlighet att utvecklas så långt som möjligt	17
Elever ges adekvat särskilt stöd om det bedöms behövas	19
Skolstrukturens förutsättningar för likvärdig skola	20
Skolornas geografiska läge	20
Skolstorlek och ändamålsenliga lokaler	20
Socioekonomisk resursfördelning.....	21
Processkvalitet och kompensatoriskt arbete	22
Kompetensförsörjning är en förutsättning för likvärdighet	23
Undervisningsskicklighet, elevhälsokompetens, ledarskaps- och förvaltningsförmåga.	24

Referenser.....24

Uppdrag och syfte

Barn och ungdomsnämnden gav 2022-03-22 §30 barn- och ungdomsförvaltningen i uppdrag att "analysera om tillgängliga resurser och resursfördelningsmodell utifrån den av nämnden beslutade skolstrukturen ger förutsättningar för likvärdig skola där alla elever får möjlighet att utvecklas så långt som möjligt och ges adekvat särskilt stöd om det bedöms behövas". Uppdraget är formulerat utifrån en granskning som KPMG genomfört på uppdrag av kommunens revisorer i fråga om Alingsås skolor är likvärdiga.

Syftet med rapporten är att analysera förutsättningarna för likvärdig skola utifrån barn- och ungdomsnämndens skolstruktur och tillgängliga resurser. Vidare analyseras resursfördelningsmodellens möjlighet att kompensera de strukturella förutsättningarna som påverkar måluppfyllelsen för varje elev och skola. Rapporten beskriver förutsättningarna för lika tillgång till utbildning och i vilken utsträckning skolan kompenserar för elevernas förutsättningar. Förutsättningar för processkvaliteten i utbildningen belyses genom att analysera tillgång till elevhälsans professioner och behörig och utbildad personal.

Rapportens utgångspunkter

Likvärdighetsbegreppet

Utgångspunkten i denna rapport är skollagens utfästelse om att främja alla elevers utveckling och lärande så att elever utvecklas så långt som möjligt oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden.

Skolverket (2022) definierar likvärdighetsbegreppet i "redovisning av förslag till nationella målsättningar (...)". En likvärdig utbildning innebär att alla barn och elever får lika tillgång till utbildning av lika god kvalitet samt att de, med stöd av skolans kompensatoriska uppdrag ges lika möjligheter att lyckas med sina studier. Likvärdigheten blir därför en central faktor i kvalitetsarbetet med fokus kring frågor som rör barns och elevers rättigheter. För barn och ungdomsnämndens systematiska kvalitetsarbete är frågan om likvärdighet inom och mellan enheter och verksamheter central. I rapporten analyseras därför om variationer i elever resultat och upplevelse av stimulans, stöd och elevhälsa på ett systematiskt sätt relaterar till faktorer som enligt skollagen inte ska förekomma.

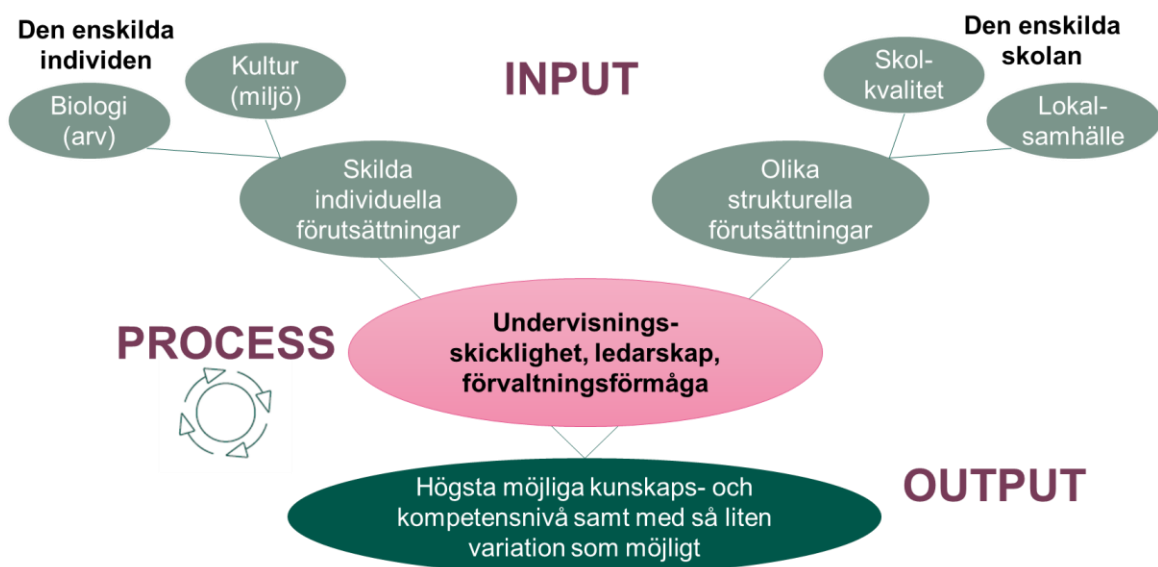
KPMG konstaterar i sin granskning av Alingsås kommuns grundskolor att

grundskolenheterna inte fullt ut har förutsättningar att erbjuda likvärdig utbildning. Ställningstagandet grundar sig på att tillgången till legitimerad och behörig lärarpersonal samt att tillgången till en samlad elevhälsa skiljer sig åt mellan stora och små skolenheter och skolenheter i olika delar av kommunen. [...] Förutsättningarna att erbjuda särskilt stöd i den form eller den omfattning som bäst gynnar elevens kunskapsutveckling varierar också.

I denna rapport beaktas likvärdighet mellan huvudmannens skolenheter därför utifrån tillgång till elevhälsa, utbildad personal och hur detta förhåller sig till huvudmannens skolstruktur.

Likvärdighetens tre dimensioner

Skolors likvärdighet mäts i regel med utgångspunkt från skillnader i utfall, såsom meritvärden eller andel behöriga till gymnasiet (output). Konstaterande av bristande likvärdighet i utfall leder i regel till åtgärder vad gäller förutsättningar (input). En sådan åtgärdslogik är nödvändig men inte tillräcklig. För att analysera och åtgärda brister i likvärdighet behöver hänsyn tas till en tredje dimension, processkvaliteterna inom systemet.

Ett förenklat sätt att se på det är att när eventuella brister i input/förutsättningar är åtgärdade i termer av tillgång till utbildning, resurstillgång etc. så är det enskilda personers kompetens (lärare i skolan t.ex.) som ska realisera såväl krav på kvalitet som krav på likvärdighet. Lärares undervisningsskicklighet och rektors ledarskap och förvaltningsförmåga har en avgörande roll i de processerna inom vilken utbildningen sker.

Utbildning är en av många samhällsuppgifter som är av sådan komplexitet att utförandet av inte kan standardiseras och genomföras enligt en på förhand fastställd manual om hur god kvalitet ska uppnås. Med utgångspunkt från lärarprofessionens uppdrag, kompetenser och etik förväntas lärare att på bästa sätt och efter bästa omdöme utföra undervisning och andra utbildningspraktiker. Lärares möjlighet att lyckas i detta uppdrag är i hög grad beroende av vilket utrymme de har för sitt professionella agerande varför lösningar på likvärdighetens utmaningar också behöver stödja ett professionellt omdöme hos varje enskild medarbetare. För att lyckas med skolans huvudsakliga uppdrag, att eleverna ska utveckla kunskaper och värden, krävs att de professionella inom skolan enskilt och tillsammans utvecklar processkvaliteten.

Ledning och stimulans samt stöd och särskilt stöd

Det är skolans uppgift att ge alla elever den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och i sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som lätt uppfyller de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

En del elever är i behov av ytterligare stöd, utöver den ledning och stimulans som ges i den ordinarie undervisningen, för att utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen eller mot att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Innan individuellt riktade stödinsatser sätts in ska skolan se över hur organisationen omkring eleven ser ut. Extra anpassningar kan ske utifrån att rektor ser över hur resurser fördelas, vilka pedagogiska metoder som används, hur den aktuella elevgruppen fungerar och hur elevens lärmiljöer är organiserade. Extra anpassningar är en stödinsats av mindre ingripande karaktär som normalt är möjlig att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen (Socialstyrelsen 2016). Det måste inte fattas något formellt beslut om denna stödinsats.

Särskilt stöd är insatser av mer ingripande karaktär som normalt inte går att göra inom ramen för den ordinarie undervisningen. Ofta blir särskilt stöd nödvändigt när elevens behov av stöd är mer omfattande och varaktigt. Innan beslut fattas om att ge särskilt stöd genomför skolan en utredning. Rektorn är den som har ansvar för att se till att en utredning påbörjas skyndsamt och som sedan beslutar om särskilt stöd. Särskilt stöd måste dokumenteras i ett så kallat åtgärdsprogram.

För att undersöka om det finns skillnader mellan skolenheter i fråga om ledning och stimulans analyseras skillnader mellan enheter vad gäller meritpoäng och enkätdata. Meritpoäng mäter spridningen av resultat mellan eleverna på skolan och kan på så vis spegla hur höga betyg elever når vid respektive skola. I skolinspektionens enkät finns ett indexvärde som mäter elevernas uppfattning om hur stimulerande skolarbetet är. Indexet väger samman resultatet av följande frågor:

- Tycker du att lärarna varierar lektionerna så att ni får arbeta på olika sätt?
- Tycker du att lärarna får dig att tro på dig själv i skolarbetet?
- Hur ofta får lärarna dig att bli intresserad av skolarbetet
- Hur ofta tycker du att skolarbetet är för lätt? (-)

För att alla elever ska nå måluppfyllelse ska extra anpassningar och särskilt stöd organiseras för de elever som riskerar att inte uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. För att undersöka om det finns skillnader mellan skolenheter i fråga om stöd och särskilt stöd analyseras skillnader mellan enheter vad gäller andel elever med minst betyg E i samtliga ämnen och enkätdata. Andel elever som når minst betyg E i alla ämnen speglar skolenhetens förmåga att ge alla elever det stöd de behöver för att klara kunskapsmålen. I skolinspektionens enkät finns ett indexvärde som

mäter elevernas uppfattning om stöd i skolan. Indexet väger samman resultatet av följande frågor:

- Hur ofta får du den hjälp du behöver under lektionerna?
- Hur ofta tycker du att skolarbetet är för svårt? (-)
- Tycker du att du får den hjälp du behöver från skolan för att klara skolarbetet?

För att belysa frågan om likvärdig tillgång till särskilt stöd jämförs andelen åtgärdsprogram per skolenhet och kompletteras med uppgifter från skolinspektionens enkät där pedagogisk personal vid skolenheten svarat. Det är index som vägs samman av följande frågor:

- Tycker du att extra anpassningar ges skyndsamt till de elever som riskerar att inte nå kunskapskraven?
- Tycker du att skolan utreder behovet av särskilt stöd skyndsamt när extra anpassningar inte är tillräckliga?
- Tycker du att skolan ger stöd i enlighet med de behov som utredningar om särskilt stöd visar?

De enkätområden som lyfts ut för att mäta utbildningens kvalitet motsvarar de förslag till indikatorer som skolverket föreslagit till regeringen i fråga om nationella målsättningar och indikatorer för skolväsendet.

Elevhälsa

Skolans uppdrag är att främja elevernas hälsa och lärande samt att förebygga ohälsa och hinder i lärandet. Hälsa och lärande förutsätter varandra varför elevhälsa är ett ansvar för alla som verkar i skolan. I skollagen tydliggörs att elevhälsan som tvärprofessionellt team främst ska arbeta förebyggande och hälsofrämjande. Rektor behöver se till att elevhälsans samlade kompetens tas tillvara tidigt i det vardagliga arbetet. Genom att organisera för samverkan mellan elevhälsan, lärare och övrig skolpersonal kan elevhälsans arbete bidra till att skapa miljöer som främjar elevernas lärande utveckling och hälsa.

Tillgången till elevhälsa mäts dels utifrån närvaro av skolsköterska, kurator och specialpedagog vid respektive skolenhet men också beräknad tillgänglighet vid respektive skolenhet utifrån antal elever vid skolenheten. Skolpsykologernas uppdrag är delvis organiserat på annat sätt varför jämförelser på motsvarande sätt inte görs. Varje psykolog är knuten till en skolenhet där de ansvarar för den psykologiska insatsen i elevhälsan. Med undantag för utredning inför eventuellt mottagande i grundsärskola arbetar psykologerna i huvudsak på grupp och organisationsnivå. Gruppen tar gemensamt ansvar för att fördela förvaltningsövergripande kompetensinsatser liksom övriga uppdrag vid olika enheter utifrån de enskilda psykologernas kompetens.

Skolinspektionens enkät Tillgång till elevhälsans professioner är en indikator för att mäta förutsättningarna för elevhälsoarbete vid enheterna. Att beskriva respektive skolas elevhälsokompetens kräver kvalitativa observationer vid respektive enhet, vilket inte rymms inom detta uppdrag. Data för tillgänglig elevhälsa kompletteras med enkätdata rörande uppfattningen om elevhälsan vid respektive enhet används där pedagogisk personals svar om uppfattning om elevhälsa redovisas. Indexet väger samman resultatet av följande frågor:

- Hur tycker du att elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete fungerar?
- Hur uppfattar du möjligheterna för er lärare att få stöd från elevhälsan om det skulle behövas?
- Hur uppfattar du möjligheterna för eleverna att få stöd från elevhälsan?

Legitimerad och behörig personal

Legitimerad och behörig personal är avgörande för goda skolresultat. Med skickliga lärare som arbetar målmedveten i kollegial samverkan skapas undervisning av hög kvalitet och goda förutsättningar för att skolan ska lyckas med det kompensatoriska uppdraget.

För att mäta tillgången till legitimerad och behörig personal användes data för antalet planerade tjänster per ämne och hur stor del av dessa tjänster som är bemannad med en lärare som har legitimation och behörighet i ämnet eller ämnena som det rör sig om. Detta skapar ett värde för andel undervisning som skett av lärare med behörighet i ämnet. Vissa jämförelser görs även med andel personal med lärarbehörighet vid skolenheten, ett mått som speglar den generella behörighetsnivån på skolan men inte återspeglar hur undervisning har planerats.

Skolstruktur och resursfördelning

I uppdraget från barn- och ungdomsnämnden ingår att analysera tillgängliga resurser och resursfördelningsmodell utifrån kommunens skolstruktur. Skolstruktur kan beskrivas utifrån respektive skolas förutsättningar och hur de förhåller sig till andra enheter. För att belysa skolstrukturens påverkan på elevernas måluppfyllelse analyseras måluppfyllelse i relation till respektive skolas socioekonomiska struktur, skolans storlek (antal elever) och geografiska lokalisering. Geografisk placering är indelad i tre geografiska områden: Alingsås tätort samt södra respektive norra kommundelen. Skolstruktur avser även tillgången till ändamålsenliga lokaler. Förvaltningen har i översiktligt kartlagt respektive skolas lokal-förutsättningar utifrån tillgång till antal elever per klass- respektive grupprum. Inventeringen är tänkt att spegla tillgång till undervisningslokaler vilka lokalmässiga begränsningar och möjligheter till olika typer av anpassningar som finns vid varje enhet. Antal elever per klass- eller grupprum ska inte förstås som ett mått på klassernas storlek.

I denna rapport utgår skolstrukturen utifrån dels struktur för undervisning F-6 och dels organisering för undervisning i årskurs 7-9 eftersom det i huvudsak återspeglar de olika skolenheterna. Skolstruktur kan också belysas ur nämndens fördelning av resurser.

Resursfördelning

Barn- och ungdomsförvaltningens budget utgörs i huvudsak av kommunbidrag som beslutas av kommunfullmäktige och baseras på befolkningsprognoser. Barn- och ungdomsnämnden beslutar sedan om fördelning till respektive verksamhet och enhet genom att fastställa omsorgs- och elevpeng. Därutöver fastställs resursfördelning till ledning och förvaltningsadministration, central elevhälsa, kompensatoriskt uppdrag samt särskilda satsningar.

Huvuddelen av omsorgs- och elevpengen utgör en resurs för undervisning och pedagogisk verksamhet. Undervisning och pedagogisk verksamhet innehåller resurser för pedagoger till den ordinarie verksamheten, men också resurser för barn i behov av särskilt stöd. Grunden beräknas utifrån resursmått i form av antal barn och elever per pedagogtjänst. Vilket därmed utgör en total personaltätthet inklusive resurser för barn i behov av särskilt stöd¹.

För att kompensera för barn- och elevers olika förutsättningar sker en del av resursfördelningen utifrån enhetens socioekonomiska struktur. Bidraget utgör ca 5 % av resursfördelning till grundskola och under 1 % av resursfördelning förskola. Bidraget är inte individuellt utan en fördelning till en enhet med tydlig socioekonomisk struktur utifrån faktorerna nedan.

¹ Riktmärket för pengarna i förskola är ca 0,20 pedagogisk tjänst per barn i åldern 1-3 år och ca 0,15 pedagogisk tjänst per barn i åldern 4-5 år. Riktmärket för pengarna är ca 0,07 pedagogisk tjänst per elev i grundskola år 1-9, ca 0,05 pedagogisk tjänst per elev i förskoleklass, ca 0,05 pedagogisk tjänst per barn i fritidshem år F-3 och ca 0,02 pedagogisk tjänst per barn i fritidshem år 4-6. Förutom personal i pedagogisk verksamhet innehåller pengarna resurser för specialpedagog, administration, vaktmästeri, inkl. underhållsmaterial och förbrukningsmaterial, företagshälsovård, kompetensutveckling och kostnader för pedagogiskt material, läromedel (läromedel endast åk 7-9), hygienartiklar, förbrukningsvaror, kopieringskostnader, telefoni etc.

Modellen används för att fördela resurser mellan enheter, inte att fördela resurser mellan klasser eller barn och elever på samma enhet. Rektor fördelar resurserna inom enheten, utifrån enhetens sammansättning.

Faktorer som används i modellen för att beräkna varje barn och elevs socioekonomiska situation är:

Faktor	Nivå	Vikt
Vårdnadshavares utbildningsnivå	Båda vårdnadshavarna saknar gymnasial utbildning	3,5
	Båda vårdnadshavarna saknar eftergymnasial utbildning	2
Vårdnadshavarnas ekonomiska situation	Ena eller båda vårdnadshavarna uppbär försörjningsstöd	2
Migrationsbakgrund	Barnet och båda vårdnadshavarna är utlandsfödda, invandrade för mindre än 6 år sedan	2,5
	Barnet och båda vårdnadshavarna är utlandsfödda	1
Kön	Barnet är pojke	0,4

Faktorerna har tilldelats olika vikt utifrån vilka faktorer som mest anses påverka studieresultatet. Modellen har använts sedan införande av socioekonomiskt strukturbidrag år 2013.

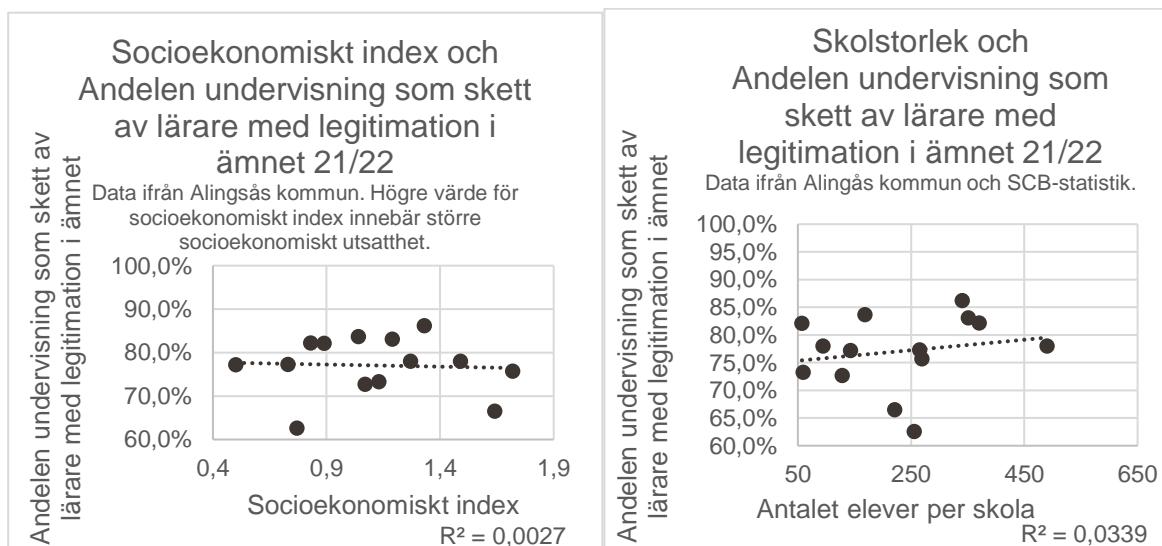
Vidare omfördelas ytterligare resurser i budget för att kompensera för elevers olika förutsättningar. 3,6 % av resursfördelning till kommunal grundskola omfördelas till kommunövergripande särskilda undervisningsgrupper. 0,5 % av resursfördelning till kommunal grundskola omfördelas till studiehandledning som ges till nyanlända elever efter genomförd kartläggning. 0,8 % av resursfördelning till kommunal grundskola omfördelas till direktintegrering (i budget kallat förberedelseklass) som är ett extra stöd under tre terminer till nyanlända elever efter genomförd kartläggning. Enskilda digitala lärvverktyg ges till elever i behov av anpassningar eller särskilt stöd. Det gäller elever i förskoleklass till åk 2. För elever åk 3-9 har samtliga elever eget lärvverktyg. 5,2 % av resursfördelning till kommunal grundskola omfördelas till socioekonomiskt strukturbidrag är inte individuellt utan en ersättning till en enhet med tydlig socioekonomisk struktur utifrån olika faktorer. Elevhälsan, förutom specialpedagoger, är centralt organiserade för att ge förutsättningar för en samlad och likvärdig elevhälsa.

Likvärdiga möjligheter för alla elever

Tillgång till legitimerad och behörig personal

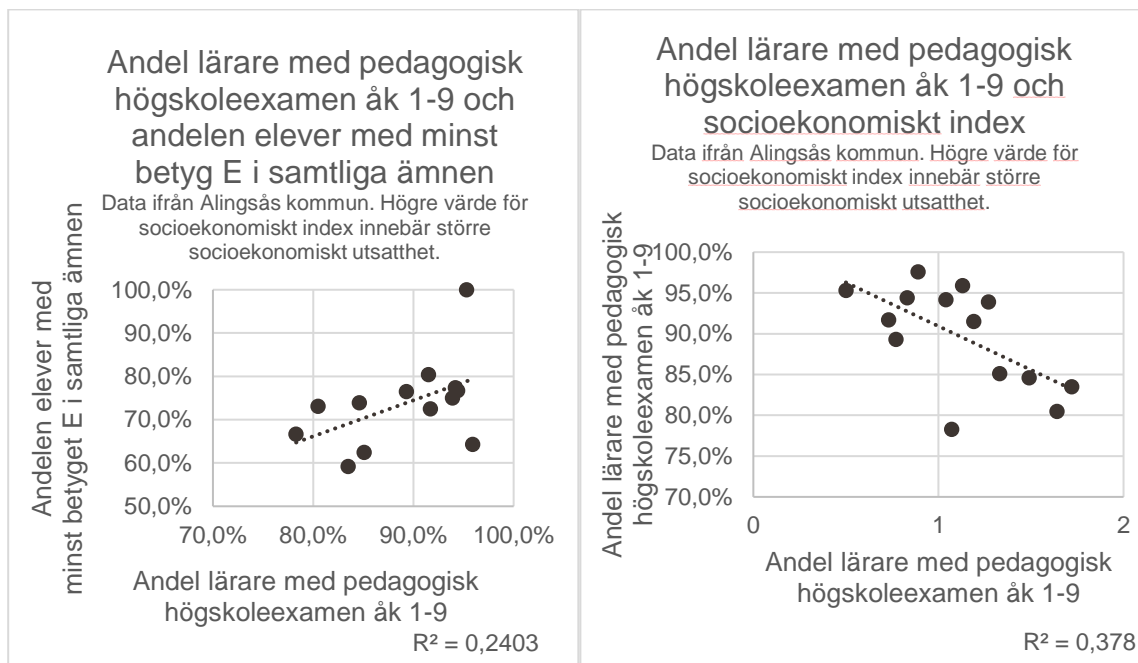
Skolans storlek och socioekonomiska sammansättning kan inte förklara skillnaderna mellan enheterna vad gäller andel undervisning som skett med legitimation i ämnet. Det finns en skillnad i tillgången till legitimerade lärare, sett till det faktiska antalet individer. Där den norra kommundelen har större andel personal som saknar legitimation och är anställda som obehöriga med stöd av skollagen

Det finns ingen samvariation mellan skolstorlek eller socioekonomisk struktur vad gäller andel undervisning som skett av lärare med legitimation i ämnet. Men det finns tydlig koppling geografi, skolor i tätorten har en större andel av undervisningen bedrivs av lärare med behörighet i ämnet.

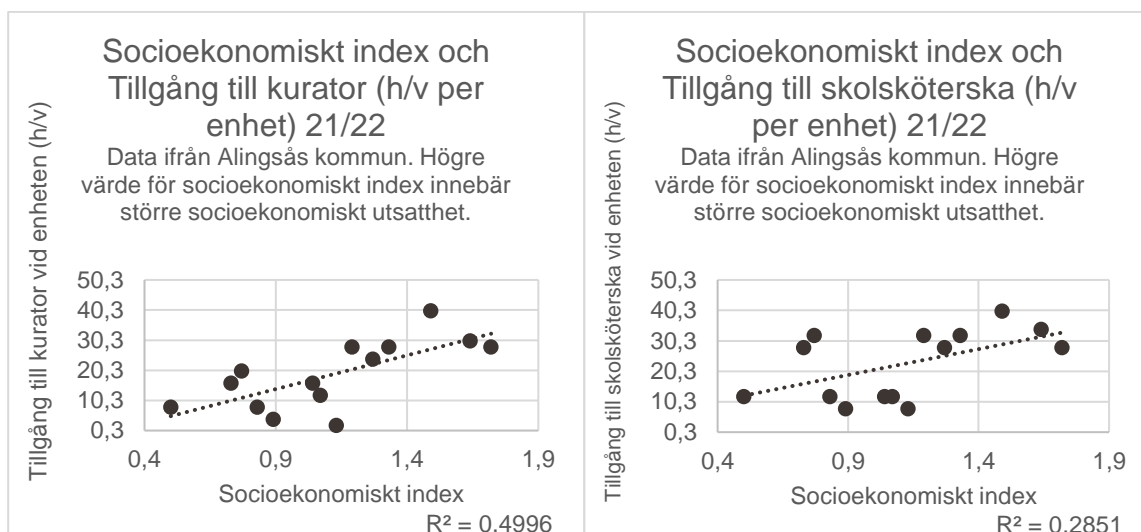
Område	Andelen undervisning som skett av lärare med legitimation i ämnet
Norra (inkl. Långared)	69,9%
Centrum F-6	78,2%
Centrum 7-9	76,6%
Södra	72,2%

Andel lärare med pedagogisk högskoleexamen vid F-6 enheterna samvarierar med andelen elever som når minst betyg E i alla ämnen samtidigt som det finns en starkt samband mellan socioekonomi och andelen lärare med pedagogisk högskoleexamen.

Förutsättningar för tillgänglig elevhälsa

Tillgång till elevhälsa mäts genom att dels genom respektive kategoris generella tillgänglighet vid varje skolenhet och dels utifrån beräknad tid per elev. Uppgifterna är från verksamhetsåret 21/22. Tillgången per elev syftar inte till att redovisa varje elevs faktiska tillgång utan för att användas för att belysa elevhälsans tillgänglighet sett till skolans storlek och antal elever. Tillgänglighet per elev ligger på ungefär samma nivå. Skolans storlek eller socioekonomiska struktur påverkar inte i någon större utsträckning utfallet per elev. Vid en jämförelse mellan tillgänglig tid per enhet i relation till socioekonomi konstateras en samvariation där de enheter som är mindre socioekonomiskt gynnade har en större tillgång till elevhälsan. Särskilt tydligt är det för den psykosociala insatsen, kurator.

I centrum är tillgången på elevhälsa vid enheten större än i de södra och norra delarna (vilket till stora delar förklaras av att det är små enheter i norra och södra). Skillnaderna är tydligast för skolsköterska och kurator där centrumskolorna (F-6) har dessa kategorier tillgängliga 25-30 timmar i veckan och skolorna i södra och norra kommundelen är finns på respektive enhet i genomsnitt mellan 12-18 timmar per vecka. Tid per elev som elevhälsans personal finns tillgänglig på enheten är den på jämförbara nivåer mellan områdena.

Medelvärde per område	Antal h/vecka på enheten			Antal h/vecka per elev		
	Skol-sköterska	Kurator	Special-pedagog	Skol-sköterska	Kurator	Special-pedagog
Centrum F-6	26,5	23,5	30,9	0,09	0,08	0,10
Södra	16,00	12,00	32,27	0,11	0,08	0,17
Norra inkl. Långared	16,50	13	17	0,11	0,07	0,11
Centrum 7-9	37,33	37,33	53,07	0,10	0,10	0,13

Skolenheternas storlek och placering

Alingsås kommunala skolor skiljer sig åt i både storlek och förutsättningar för hur undervisning kan bedrivas. Mindre skolor saknar ofta de specialsalar som krävs för ämnen som hem- och konsumentkunskap, slöjd, musik, fysik, kemi och biologi. För att ge eleverna undervisning i dessa ämnen behöver eleverna transportera sig till en annan skola.

Samtliga elever i åk 6 har undervisning i form av språkval och hem- och konsumentkunskap på högstadieskola i tätorten en till två gånger per vecka. Eleverna i södra Alingsås åker både kollektivtrafik och beställd buss för att ta sig till och från tätorten, eleverna i norra Alingsås

åker skolbuss till Sollebrunn skola och eleverna i tätorten går eller cyklar mellan hemskola och undervisande skola.

Eleverna vid Ödenäs skola, som är kommunens minsta, har i årskurs 1-3 undervisning på annan skola en gång i vecka, i årskurs 4-5 två gånger i veckan och i årskurs 6 är de på annan skola tre gånger i veckan. Eleverna på Magra skola har undervisning på annan skolenhet en gång i veckan från och med årskurs 3. Inför läsåret 2022/2023 gjordes en förändring från föregående år för både södra och norra för att minska elevernas resande och öka tryggheten. För skolorna i både södra och norra Alingsås finns en utmaning att ge eleverna undervisningstid samtidigt som skoldagen inte förlängs på till följd av verksamhets-transporter.

Skollokalernas beskaffenhet

Tillgång till ändamålsenliga lokaler

Den målbild som ligger till grund för barn- och ungdomsförvaltningens lokalplanering är att till en rimlig kostnad, vid rätt tidpunkt och på rätt plats ha lokaler som är likvärdiga och lämpliga för sitt ändamål. Strategisk lokalplanering med om- till och nybyggnation utifrån ramprogram för förskola och skola skapar även förutsättningar för att kunna forma minskade barngrupper i förskolan och skapa en hållbar klassorganisation i skolan. Barn- och ungdomsnämnden beslutade 2019-11-26 om vision för framtida skolorganisation och gav förvaltningen i uppdrag att ta fram förslag till framtida skolorganisation i respektive delområde; Kommundel Bjärke, Kommundel Långared, Alingsås Södra kommunedel, Förskolor i tätorten, F-6 skolor i tätorten samt 7 - 9 skolor i tätorten. Långsiktigt arbete pågår utifrån visionen tillsammans med planering utifrån behov och kapacitet i relation till nybyggnation.

Det är viktigt att alla barn och elever har tillgång till ändamålsenliga och likvärdiga lokaler, i hela kommunen. Det finns flera äldre förskole- och skollokaler som inte är fullt anpassade efter den pedagogik och de arbetssätt som undervisningen utförs på idag. Det saknas grupprum och utrymmen som är flexibla. Även ytor för personal, barn och elevhälsa har behov av förändring. Nya ökade krav för tillgänglighet, miljökrav och ventilation påverkar även lokalernas beskaffenhet. För att få ett så effektivt lokalnyttjande som möjligt och på så sätt spara på både ekonomiska och mänskliga resurser krävs ett mer innovativt tankesätt. Ett effektivt lokalnyttjande beskriver graden av användbarhet och förutsättningar för att lokalerna ska användas optimalt under hela dagen/dygnet. I framtiden bör ett större samnyttjande av lokaler inom förvaltningen men även mellan olika förvaltningarna ske.

För att ytterligare belysa kommunens skolstruktur har också tillgången till ändamålsenliga lokaler inventerats. Lärmiljöernas utformning påverkar möjligheterna till undervisning som är tillgänglig för alla elever vilket möjliggör undervisning av hög kvalitet som också är ekonomiskt hållbar. Avgörande är både tillgång till ändamålsenliga klassrum med tillhörande grupprum men även tillgången till specialsalar spelar roll.

För att belysa tillgången av ändamålsenliga lokaler och skolornas möjligheter till flexibilitet i organisation har förvaltningen inventerat antalet elever per klassrum (exkl. specialsalar) respektive grupprum. Siffrorna ska inte direkt översättas till klasstorlekar utan syftar till att visa på variationen mellan enheter.

God tillgång (17-20 elever per klassrum)	Medelgod tillgång (21-25 elever per klassrum)	Sämre tillgång (26-29 elever per klassrum)
7 (varav 5 med god tillgång till grupprum)	7 (varav 4 med god tillgång till grupprum)	3 (där samtliga har sämre tillgång till grupprum)

Utifrån tillgången till antalet klassrum i förhållande till antalet elever på skolenheten kan vi konstatera att det skiljer sig mellan skolenheter. Måluppfyllelsen samvarierar inte med antalet elever per klassrum respektive antalet elever per grupprum. Det är annat som påverkar måluppfyllelsen. Det finns en viss samvariation mellan antalet elever per klassrum och studiero, men det är mindre del av förklaringen.

Likvärdig utbildning åk 7-9

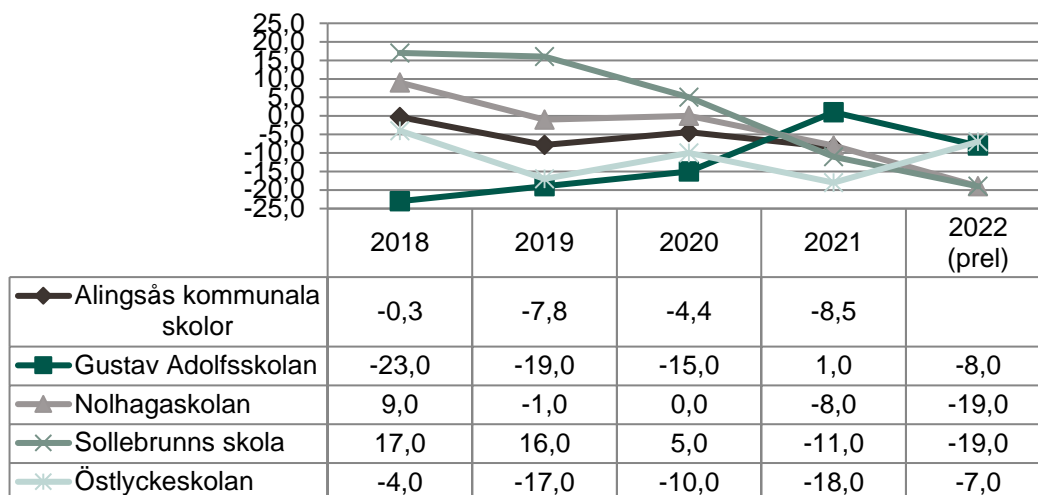
Det är grundskolans likvärdighet som står i fokus i denna rapport. Då det är skolstruktur och strukturella förutsättningar som står i fokus är det i huvudsak förvaltningens F-6-skolor som står i fokus för analyserna.

Skolstrukturen för barn- och ungdomsförvaltningens högstadier baseras på tre större högstadieskolor i Alingsås tätort samt högstadium på Sollebrunn skola som är en F-9-skola. Antalet skolenheter är för få för att kunna gruppera dem och hitta mönster. Skillnader i utbildningens utformning gör också att 7-9-skolorna inte kan analyseras och jämföras med övriga grundskolor. Sollebrunns skola är en F-9-skola och har därför elever i årskurs 7-9. Dessa särskilda förutsättningar samt att årskurserna F-6 har ingått i underlaget gör att de mönster som redogjorts för och analyserats rörande F-6 ingår för Sollebrunns skola.

Skillnaderna mellan 7-9-skolorna går delvis att koppla till socioekonomiska förutsättningar. Gustav Adolfskolan är mer socioekonomisk gynnad än de andra högstadieskolorna. Vad gäller elevernas uppfattning om stimulans är värdena på motsvarade nivåer mellan enheterna och i nivå med riket. Vad gäller elevernas uppfattning om stöd är resultatet likvärdigt mellan enheterna, med motsvarande nivå som för riket, med viss positiv avvikelse för Östlyckeskolan.

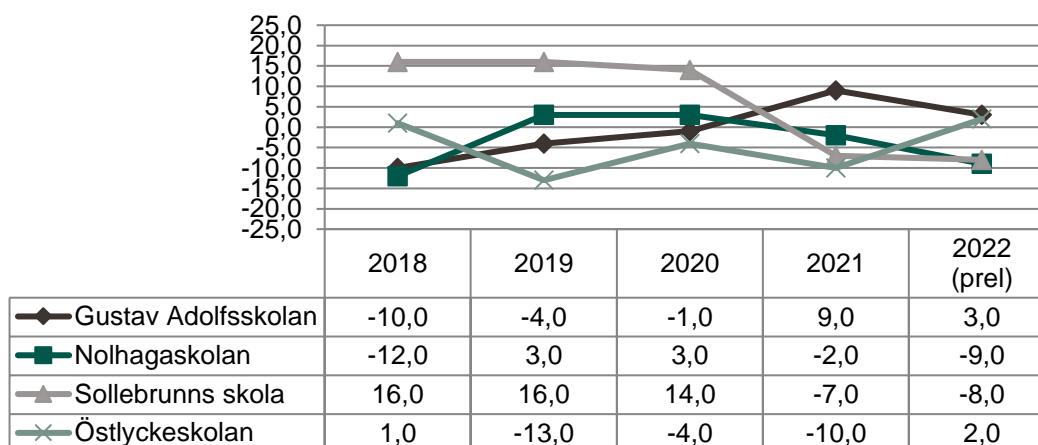
Avvikelser från modellberäknat värde genomsnittlig meritvärde

Data ifrån Kolada för Alingsås, skolorna ifrån SALSA.
Modellberäkning för huvudman respektive skola grundas sig på delvis olika
bakgrundsfaktorer och är därför inte helt jämförbara. 2022 preliminär

Avvikelser från modellberäknat värde minst betyg E i samtliga ämnen

Data ifrån Kolada för Alingsås, skolorna ifrån SALSA.
Modellberäkning för huvudman respektive skola grundas sig på delvis olika
bakgrundsfaktorer och är därför inte helt jämförbara. 2022 p

Det modellberäknade värdena (SALSA) för enheterna visar enheternas resultat i relation till elevsammansättning, där resultatet justeras för sådana faktorer i elevsammansättningen som har en strukturell påverkan på resultaten. Detta för att kunna påvisa vilken effekt undervisning, organisering eller andra insatser ifrån huvudmannen har haft. En positiv avvikelse betyder att huvudmannen respektive skolan lyckats bättre än förväntat utifrån elevsammansättningen. Modellberäkningen för huvudmän respektive skolenheter sker delvis mot olika bakgrundsfaktorer, varför de inte är direkt jämförbara. De preliminära resultaten utgår ifrån föregående års modellberäknade värde, och ska därför tolkas med

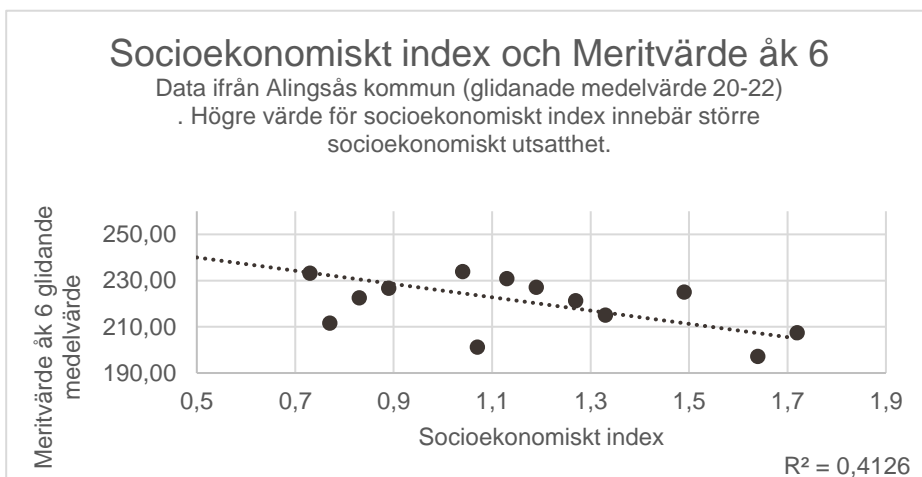
försiktighet. Totalt sett har eleverna ett lägre genomsnittligt meritvärde än modellberäknat. Det innebär att det finns en bristande likvärdighet i utfall i jämförelse dels mellan skolor i barn- och ungdomsförvaltningen och dels i jämförelse med riket.

Likvärdig utbildning åk F-6

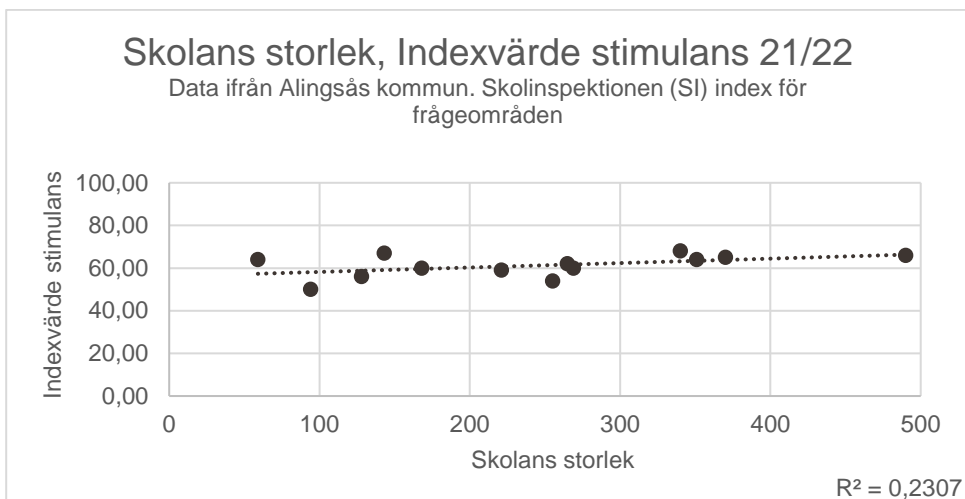
Elever ges möjlighet att utvecklas så långt som möjligt

För att besvara frågan om alla elever får möjlighet att utvecklas så långt som möjligt har förvaltningen analyserat kunskapsresultaten och tillgängliga enkätdata som mäter elevernas uppfattning av ledning och stimulans. Förvaltningen konstaterar att genomsnittlig meritpoäng för årskurs 6 skiljer sig åt mellan skolenheterna liksom elevernas uppfattning om stimulans. Skolenhetens socioekonomiska sammansättning påverkar meritvärdet mer än enhetens geografiska placering.

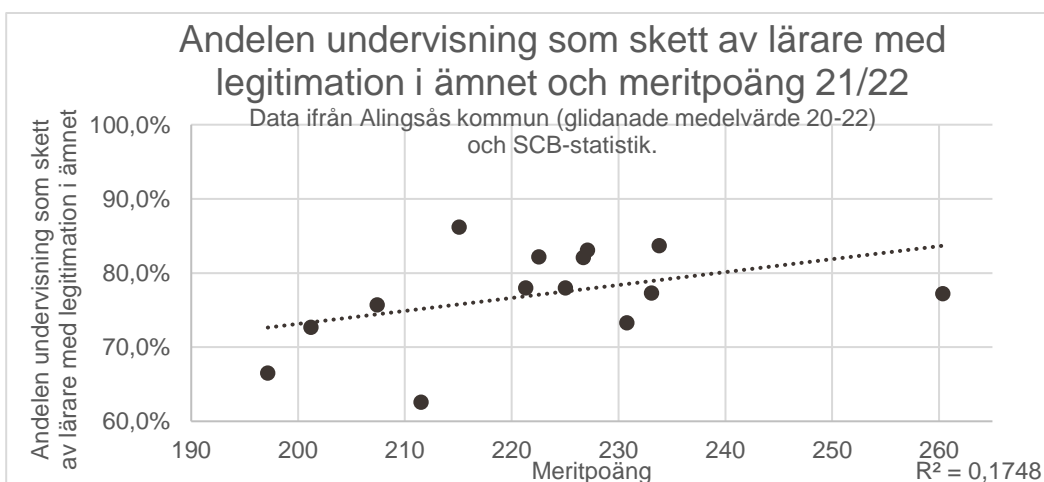
Förvaltningen konstaterar att det finns en samvariation mellan skolans socioekonomiska struktur och genomsnittligt meritvärde (medelvärde av de tre senaste åren) där skolenheter med större socioekonomisk utsatthet har lägre meritvärden (se plotter nedan).

Skolans storlek har ingen enskild effekt på meritvärdet. Förvaltningen konstaterar i sin analys av skolans geografiska läge att skolenheterna i södra kommundelen har högre genomsnittligt meritvärde (233) än skolenheterna i centrum (221,5) och att meritvärdet är lägst i norra kommundelen (212,9). Elevernas uppfattning om stimulans i utbildningen har inget tydligt samband med socioekonomi men det kan däremot konstateras att eleverna skattar stimulans högre ju större enheten är (se plotter nedan).

I analys av eleverna meritvärde för åk 6 konstateras att det finns en viss samvariation med andelen undervisning som skett av lärare med legitimation i ämnet (se plotter nedan).

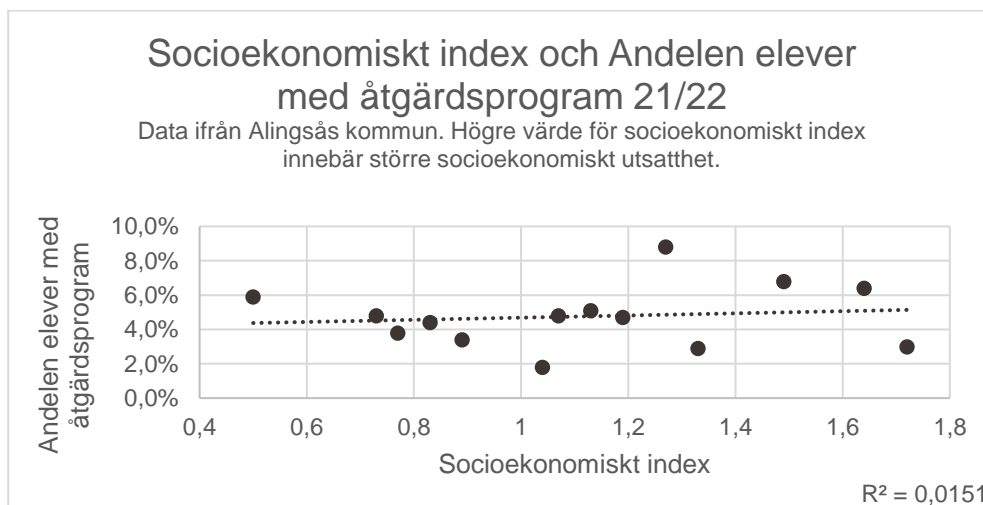
Samtidigt finns det ingen samvariation mellan andelen undervisning som skett av lärare med legitimation i ämnet och socioekonomisk struktur vid skolenheten. Skillnader mellan socioekonomiskt gynnade respektive missgynnade enheter finns i andel pedagogisk personal med lärarlegitimation vid enheten. Det går alltså att konstatera att även vid de enheter där den generella tillgången till behörig personal är lägre har undervisningen organiserats på ett sådant sätt att eleverna fått undervisning av lärare med behörighet i ämnet.

Elever ges adekvat särskilt stöd om det bedöms behövas

Förvaltningen konstaterar att det finns en viss samvariation mellan skolenheters socioekonomiska förutsättningar och andel elever med minst betyg E. Det finns ingen tydlig samvariation mellan skolans storlek och andel elever med minst betyg E i alla ämnen. Det finns skillnader mellan andel elever som når minst betyg E i alla ämnen och skolans geografiska läge. I södra kommundelen når 82,6 % av eleverna minst betyg E i alla ämnen. För skolenheter i centrum når 74,4 % av eleverna minst betyg E och i norra kommundelen 68,8 %.

Enkätdata för elevernas uppfattning och stöd samvarierar med enhetens socioekonomiska struktur samtidigt som det är en liten spridning av värdena mellan enheterna. Sett till storleken på skolan finns inte motsvarande samvariation.

Vad gäller personalens uppfattning om tillgång till särskilt stöd samvarierar den till viss del med socioekonomisk struktur där personal vid mer socioekonomiskt utsatta enheter uttrycker mindre nöjdhet. Personal vid större enheter tenderar att skatta tillgången särskilt stöd lägre. Samtidigt konstateras att personal vid skolenheter i norra kommundelen skattar tillgång till särskilt stöd högre än personal vid andra enheter. Vad gäller andelen åtgärdsprogram vid enheten finns det ingen samvariation mellan vare sig skolans storlek eller socioekonomiska struktur.

Det finns ingen samvariation mellan skolornas socioekonomiska förutsättningar och andelen åtgärdsprogram. Den variation som finns i andelen åtgärdsprogram är snarare kopplad till andra faktorer som är svåra att fånga i numeriska värden till exempel kvaliteten i den ordinarie undervisningen, strukturerat arbete med tidiga insatser, det främjande och förebyggande elevhälsoarbetet.

Skolstrukturens förutsättningar för likvärdig skola

I denna rapport utreds om Alingsås kommuns skolstruktur ger förutsättningar för likvärdig skola. Detta har gjorts genom att analysera skillnader mellan enheter utifrån elevernas resultat och enkätsvar från både elever och personal, tillgång till utbildad personal och tillgång av elevhälsa i relation till skolans socioekonomiska förutsättningar, storlek och geografiska läge.

I analyserna konstateras att det är framförallt skolornas socioekonomiska struktur som tydligt hänger samman med elevernas måluppfyllelse. Vidare konstateras också att andel undervisning som skett av lärare med behörighet i ämnet har en tydlig påverkan på måluppfyllelsen. Med utgångspunkt från likvärdighetens tre dimensioner kan det konstateras att förklaringar till skillnader finns i såväl input som processkvaliteten.

Skolornas geografiska läge

I analyserna konstateras att det finns skillnader mellan skolenheter i Alingsås tätort jämfört med övriga skolenheter. Men det kan också konstateras att det finns en stor skillnad mellan norra och södra kommundelen, varför det är rimligt att anta att det inte är avståndet till Alingsås tätort som är avgörande utan snarare annat som påverkar. Skolstrukturen i norra och södra kommundelen påminner om varandra med en något större skola och några mindre, samtidigt som elevernas måluppfyllelse skiljer sig åt. De mindre skolorna, som framförallt finns utanför tätorterna, utmanar skolans organisation för att tillhandahålla tillgänglig undervisning i ändamålsenliga lokaler. Det som skiljer norra och södra kommundelen åt är de socioekonomiska strukturerna vid skolenheterna. I södra kommundelen är elevsammansättningen i mer socioekonomiskt gynnad i jämförelse med norra kommundelen som har socioekonomiskt missgynnande strukturella faktorer. Ett antagande i relation till detta är att elever vid socioekonomiskt mer gynnade skolenheter i mindre utsträckning påverkas av de utmaningar som finns vid de mindre skolenheterna.

Skolstorlek och ändamålsenliga lokaler

Bestämmelser som reglerar det fria skolvalet liksom kommunens boendestruktur och boendemiljöer begränsar huvudmannens möjligheter att styra enheternas socioekonomiska sammansättning för en mer allsidig social sammansättning. Av den anledningen är det angeläget att kartlägga och analysera skolstrukturen ytterligare genom att beskriva vilken påverkan skolans storlek har för möjligheten till ändamålsenliga lokaler och undervisning av hög kvalitet. Utifrån tillgången till antalet klassrum i förhållande till antalet elever på skolenheten kan vi konstatera att det skiljer sig mellan skolenheter. Samtidigt finns det ingen direkt samband mellan måluppfyllelse. Det behöver dock poängteras att det är förutsättningarna för ändamålsenliga lokaler med möjlighet till flexibilitet och mindre sammanhang som jämförs – inte den faktiska lärmiljön. Det är möjligt att skolenheter med sämre förutsättningar vad gäller tillgång till lokaler ändå lyckas organisera en god och ändamålsenlig lärmiljö. De mindre skolorna har, sett till antal elever, medelgod tillgång till klassrum. Det går

relativt få elever per klassrum men det är också få klassrum och små klasser. De mindre enheterna tenderar att bli mindre flexibla både vad gäller tillgång till lokal för, men också tillgång till kompetens, för att forma mindre sammanhang på skolenheten såsom flexgrupp eller särskild undervisningsgrupp.

SKR beskriver i sin rapport "Skilda förutsättningar och lokala lösningar: Kompetensförsörjning i förskola, skola och vuxenutbildning" (2022) hur många kommuner har räknat på hur stor en grundskola behöver vara för att det ska vara möjligt att möta kraven på lärare med rätt ämnesbehörigheter och andra personalkategorier som behövs. Det handlar både om att kunna skapa attraktiva tjänster och en hållbar ekonomi. Eftersom kommunerna har så olika förutsättningar och behov varierar också resultatet. Kommunernas bedömningar är att någonstans mellan 350–600 elever behöver gå i en grundskola för att den ska vara tillräckligt stor för att få ihop en väl avvägd helhet.

SKR (2022) konstaterar att skolor kostar olika mycket eftersom det finns stora skillnader både vad gäller Sveriges geografi och socioekonomi och att det helt enkelt måste vara olika för att nå likvärdighet. Små skolor är viktiga för lokalsamhället. Men här finns flera svåra avvägningar som till exempel möjligheten att skapa attraktiva tjänster med möjlighet till heltid, locka behöriga lärare och bedriva skolor effektivt. Samtidigt behöver skolan finnas där människor bor och det finns ett starkt stöd för små skolor i lokalsamhället. En ytterligare aspekt av skolor i landsbygd handlar om skolskjuts, där det kan finnas en motsättning mellan kostnad och skolans möjligheter att planera skoldagen väl, till exempel om eleverna ska ha möjlighet att delta i fritidshemmets verksamhet.

Skolorna i glesbygd är av förklarliga skäl små, med små klasser och grupper. Det gör dem dyrare och innebär att Alingsås kommun, liksom andra kommuner med motsvarande utmaningar, i regel har fler enheter än om invånarna bodde närmare varandra. I barn- och ungdomsnämndens resursfördelning hanteras kostnader för hyra och verksamhets-transporter centralt varför det inte är en fördyrande faktor för den enskilda enheten. Utifrån skolornas storlek och begräsningarna till ändamålsenliga lokaler, på framförallt de mindre skolorna, ställs därför höga krav på samverkan inom de team inom vilka huvudmannen organiserat skolenheterna. För teamen handlar det om att gemensamt ta ansvar för tillgång till ändamålsenliga lokaler på helhet, hållbara skoldagar för eleverna och tillgång till legitimerade lärare och elevhälsa.

Socioekonomisk resursfördelning

Att såväl staten som många kommuner i Sverige använder socioekonomiskt viktad resursfördelning har sin bakgrund i att forskning visar att de resurser som skolor har tillgång till är en av de aspekter som kan påverka elevernas resultat, men att ekonomiska resurser har olika betydelse för olika grupper av elever (SKR 2021). Effekten av ökade resurser har visat sig vara större för elever med en svagare socioekonomisk bakgrund eller som har invandrat efter skolstart. Samtidigt är det inte så enkelt att ökade resurser automatiskt leder till ökade resultat. Hur pengarna används spelar en avgörande roll, samtidigt som det kompensatoriska uppdraget inte enbart handlar om ekonomiska resurser.

Sveriges kommuner och regioner (SKR 2021) har kartlagt hur kommuner använder socioekonomisk fördelning. Kartläggningen visar att knappt hälften av de kommuner som använder socioekonomisk fördelning omfördelar upp till 5 procent av tillgängliga medel utifrån socioekonomiska faktorer. En tredjedel av kommunerna omfördelar 6–10 procent, en sjättedel 11–15 procent och resterande sjättedel över 20 procent. Hur stor andel som omfördelas skiljer sig åt mellan kommuntyperna. För större städer är det vanligast att omfördela 6–10 procent, medan upp till 5 procent är vanligare bland såväl de största som de minsta kommunerna. Kommunernas möjlighet för socioekonomisk omfördelning skiljer sig mellan kommunerna. Kostnaderna för en enskild skola beror på en rad faktorer, som kan variera inom och mellan kommuner.

Socioekonomisk viktad resursfördelning kan bidra till delar av det kompensatoriska uppdraget. Andra delar som kan verka kompenserande är en centralt organiserad elevhälsa liksom centralt finansierad modersmålsundervisning. Vanligt förekommande är att centrala resurser finns för kompetensutveckling på olika områden, vilket används för att stödja en likvärdig skola i kommunen, och riktas till de skolor som behöver. Att på olika sätt stödja rektorerna och utveckla ledarskapet samt arbeta för att lärarkompetensen fördelas på det sätt som bäst stödjer likvärdighet är andra områden för kommunernas kompensatoriska arbete.

Processkvalitet och kompensatoriskt arbete

Alla skolor har olika strukturella förutsättningar och för att kunna erbjuda en likvärdig skola där alla elever har tillgång till en utbildning av hög kvalitet krävs att skolan kompenserar för dessa skillnader i elevers förutsättningar. Det innebär att utbildningen på de olika skolenheterna behöver utformas och bedrivs utifrån de lokala förutsättningarna för varje skolenhet.

Barn- och ungdomsnämnden kompenserar skolenheternas skiftande strukturella förutsättningar genom omfördelning av resurser utifrån socioekonomisk fördelning. Vidare finansieras modersmålsundervisning liksom studiehandledning (de första tre terminerna) av centrala resurser. Vidare finansernas "Team kommunikation" som arbetar både elevnära och gruppvis utifrån identifierade behov för ett förvaltningsgemensamt kompensatoriskt uppdrag liksom skolsocialt team som arbetar i nära samarbete med pedagoger och elevhälsoteam med riktade insatser för att förebygga problematisk skolfrånvaro". Centralt finansernas också elevhälsa liksom viss kompetensutveckling samt gemensamma system för dokumentation och uppföljning (Unikum, Skola24, Prorenata, KB-process).

Frågan om likvärdighet är komplex och i denna rapport har ambitionen varit att belysa frågan utifrån de strukturella förutsättningar som kan härledas till huvudmannens skolstruktur, såsom skolornas storlek, geografiska placering, samt skollokalerens beskaffenhet samt den

socioekonomiska elevsammansättningen. Skolstrukturen återspeglar också det samhälle där skolans finns och verkar varför det också är hela kommunens angelägenhet att ta ett samlat grepp om de delar i kommunen där vi identifierar ökat behov av samordning och samverkan.

Frågan om socioekonomisk sammansättning och processkvalitet i form av undervisning som sker av behörig lärare har stor förklaringskraft vad det gäller att förstå skillnaderna mellan skolenheters måluppfyllelse. Samtidigt finns det skillnader i förutsättningar men framförallt processkvaliteten som inte enkelt kan mätas i statistiska mått. Genom ett väl utvecklat kvalitetsarbete kan kvaliteten i skolans ledarskap, förvaltningsfråga och undervisningskvalitet bidra till en ökad förståelse till vad skillnaderna beror på. En central del i fråga om processkvalitet är elevhälsokompetens vid skolenheten och hur rektorn tillser att elevhälsans kompetens tas tillvara i ett tidigt skede i arbetet med extra anpassningar. Elevhälsans arbete är centralt dels för att identifiera en elevs behov och dels för att stödja lärare och övrig skolpersonal i arbetet med anpassningar i olika lärmiljöer inom verksamheten.

Kompetensförsörjning är en förutsättning för likvärdighet

SKR konstaterar i sin rapport om kompetensförsörjning (2022) att rekryteringsmöjligheterna skiljer sig inte bara mellan, utan också inom kommuner. Det kan röra sig om skillnader mellan tätort och glesbygd, om geografiskt avstånd till stadskärnan och möjlighet till kollektivtrafik, men också om att vissa skolor av olika skäl upplevs mer eller mindre attraktiva än andra. Långtidsutredningen konstaterar att skolor i socioekonomiskt svaga områden har högre lärartäthet samtidigt som behörigheten är lägre och omsättningen på lärare är högre än vid andra skolor, trots de lönesatsningar som gjorts för behöriga lärare i dessa skolor.

Enheternas budgetomslutning ger olika förutsättningar att bemanna utifrån legitimationskrav för de olika ämnena och verksamheterna. Enheterna med en mindre budgetomslutning behöver anställa färre personal i och med att det är färre elever i verksamheten. Samtidigt som läroplanen ställer samma krav oavsett budgetomslutning. Detta innebär en utmaning att rekrytera personal som har en bred behörighet. Detta tillsammans med att fritidshemmet behöver vara öppet och ha verksamhet igång under samma tider oavsett skolans budgetomslutning. Barn- och ungdomsförvaltningen har en central organisering av modersmåls-lärare för att säkerställa att alla elever som har rätt modersmålsundervisning får det. Detta möjliggör också att i större utsträckning göra attraktiva tjänster, vilket ger bättre förutsättning för kompetensförsörjning.

De skolor i Alingsås kommun som är socioekonomiskt missgynnade och som är placerade på landsbygden har påtagligt större andel personal som saknar legitimation och har en större svårighet att rekrytera legitimerad och behörig personal. Detta påverkar elevernas möjlighet att nå så långt som möjligt.

Undervisningsskicklighet, elevhälsokompetens, ledarskaps- och förvaltningsförmåga.

Huvudmannen ansvarar för att kompensera för de olika förutsättningarna varje skolenhet har och gör det genom fördelning och viktning av resurser. Varje skolas arbete för att nå högsta möjliga kunskaps- och kompetensnivå kommer an på respektive skolas ledarskap och organisation. Hög processkvalitet nås genom att organisera och leda för lärande där varje elevs behov av såväl ledning och stimulans som stöd, anpassningar och särskilt stöd står i fokus. För att utveckla ett mer förebyggande och hälsofrämjande arbetssätt behöver skolans ledning och personal kritiskt granska och analysera sin egen verksamhet. Skolor har olika förutsättningar och olika utmaningar. Därför behöver varje skola utforska och utveckla sitt kvalitetsarbete för ökad undervisningsskicklighet och elevhälsokompetens.

I detta arbete har huvudmannens enheter kommit olika långt med att utveckla processkvaliteten vid respektive enhet. De olika förutsättningarna för elever och skolors måluppfyllelse kompenseras till stor del genom omfördelning av resurser från huvudmannen. Enheterna behöver fortsatt stöd för att nyttja tilldelade och tillgängliga resurser för att möta det kompensatoriska uppdraget. Vissa enheter utmanas av att anordna undervisning i svenska som andraspråk, andra av tillgång till behöriga lärare och vid andra enheter behövs riktade kompetenshöjande insatser för personal. Därför behöver huvudmannen stödja varje enhets arbete med att utveckla god processkvalitet utifrån respektive skolas förutsättningar.

Referenser

Vägledning för elevhälsan, [3. uppl.], Socialstyrelsen, Stockholm, 2016

Skilda förutsättningar och lokala lösningar: kompetensförsörjning i förskola, skola och vuxenutbildning, Sveriges kommuner och regioner, Stockholm, 2022

Socioekonomisk resursfördelning i skola och förskola, Sveriges kommuner och landsting, Stockholm, 2018

Redovisning av nationella målsättningar samt delredovisning av delmål, indikatorer, framgångsfaktorer och analysunderlag, Skolverket, Stockholm 2022